

МЕЂУНАРОДНИ МОНЕТАРНИ ФОНД СУБЈЕКТ МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВРЕДНОГ ПРАВА

Међународни монетарни фонд је значајна универзална међународна финансијска институција која доприноси развоју међународне монетарне сарадње, олакшава унапређење међународне трговине, помаже стабилности валутних курса и смањењу степена презадужености држава чланица ММФ-а, као и смањењу неуравнотежености платног биланса земаља чланица ММФ-а.

Имајући у виду значајну улогу ММФ-а, аутор овог рада одлучио се да изучи ову значајну међународну институцију, пре свега користећи нормативни метод.

Кључне речи: Фонд, монетарна сарадња, платни биланс, стабилност, квота, трансакције, имунитет.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Међународни монетарни фонд (енглески: International Monetary Fund – IMF, немачки: Internationaler Währungsfonds - у даљем тексту: ММФ) основан је 22. јула 1944. године у Бретон Вудсу у Сједињеним америчким државама од стране 44 државе² доношењем статута ММФ-а, који је ступио на снагу 27. децембра 1945. године, када су га ратификовале државе чије су заједничке квоте чинеле 65% укупних средстава ММФ-а и када је фактички почео да функционише у свом пуном капацитету,³ Након потписивања посебног споразума са ОУН, од

¹ Професор на Факултету за правне и пословне студије у Новом Саду

² У преговорима ради оснивања ММФ-а учествовала је и делегација Краљевине Југославије.

³ Б. Благојевић и др: *Правна енциклопедија - књига 2*, Савремена администрација, Београд, 1985, 786.

15. новембра 1947. године ММФ има статус специјализоване агенције ОУН.⁴ Данас ММФ има око 188 држава чланица. Главно пословно седиште Фонда налази се на територији државе чланице која има највећу квоту, тј. у САД у Вашингтону а агенције и филијале могу се оснивати на територији других држава чланица Фонда⁵.

Да би се схватили разлози због којих је основан ММФ, неопходно је проучити период пре његовог оснивања. Наиме, почев од 1870. године и све до 1914. године светски монетарни систем базирао се на тзв. „златном паритету“ кога је утврђивала централна емисиона банка сваке државе. Овим паритетом било је одређено која количина злата се може добити за једну новчану јединицу те државе. Централна емисиона банке је била обавезна да омогући да се доносиоцу одређене количине новца, за исти да одређена количина злата. Такође, омогућена је спољна конвертибилност, тако што су се међусобна плаћања спољног дуга од стране привредних субјеката вршила златом и на овај начин је међу државама успостављен систем фиксних девизних курсева. У периоду „златног стандарда“ међународна економија почела је нагло да се развија. Када је избио Први светски рат све државе су укинуле овакав систем плаћања.

Касније се наметнула потреба да се створе нова правила на основу којих ће се различите националне валуте мењати једна за другу.

Након завршетка Другог светског рата и нестанка „златног паритета“, било је неопходно да се створе нова правила на основу којих ће се различите националне валуте мењати једна за другу. Дакле, требало је да се уреди међународни монетарни систем који ће дати нови оквир за економску сарадњу и избегне настајање нових светских економских криза, попут оне из тридесетих година двадесетог века. То је учињено оснивањем ММФ-а.

ММФ је, у својој дугој историји, са статусом специјализоване установе ОУН,⁶ одиграо значајну улогу у обликовању светске економије, нарочито после Другог светског рата када је требало обновити ратом опустошене националне економије кроз надгледање међународног монетарног система, обезбеђења стабилног девизног курса и отклањања свих баријера које ограничавају међународну трговину.

⁴ В. Поповић и Р. Вукадиновић: *Међународно пословно право (ојшии гео)*, Бања Лука-Крагујевац, 2005, 151

⁵ Члан 12. одељак 1. Статута ММФ-а

2. ЦИЉЕВИ МЕЂУНАРОДНОГ МОНЕТАРНОГ ФОНДА

Основни циљеви ММФ-а утврђени су у Статуту Фонда и они су:

- Промоција међународне монетарне сарадње кроз институције које обезбеђују механизме за консултације и сарадњу на међународним монетарним проблемима, односно да развија међународну монетарну сарадњу преко сталне установе која служи за саветовање и сарадњу на међународним монетарним проблемима;
- Стварање услова за развој и ширење међународне трговине и њен уравнотежен раст, као и допринос промоцији и одржавању високог нивоа запослености и реалних прихода и развоја производних ресурса, тј. да олакшава ширење и равномеран пораст међународне трговинске размене и да тако придонеси унапређењу и одржавању високог нивоа запослености и реалног дохотка, развоју могућности производње свих чланица, као првенственим циљевима економске политике;
- Промовисање стабилности валутних курсева, одржавање правилних аранжмана о курсевима између чланица ММФ-а и избегавање конкурентског снижавања курсева;
- Успостављање мултилатералног система плаћања по основу текућих трансакција између чланица ММФ-а и отклањање девизних ограничења која отежавају раст светске трговине;
- Стављање државама чланицама ММФ-а на располагање одговарајућа средства ради отклањања поремећаја у својим платним билансима;
- Смањење степена и дужине трајања платнобилансне неравнотеже између чланица ММФ.⁷

Поред послова на одржавању стабилности валутних курсева и финансијских послова, ММФ пружа консалтинг и техничке услуге.

3. ЧЛАНСТВО У МЕЂУНАРОДНОМ МОНЕТАРНОМ ФОНДУ

Статутом ММФ утврђено је да постоје две врсте држава чланица и то:

⁶ Б. Благојевић и др: Ibid., 786.

⁷ Члан 1. Статута Међународног монетарног фонда

- **Оригиналне чланице**, то су оне државе који су били заступљене на Монетарној и финансијској конференцији Уједињених нација и чије су владе прихватиле чланство у ММФ-у пре 31. децембра 1945. године и

- **Остале чланице**, државе које су приступили накнадно ММФ-у и који прихватају принципе рада ММФ-а који се примењују и на друге државе које су већ постале чланице ММФ-а.

Да би једна држава постала чланица ММФ-а дужна је да уплати одређену чланарину и да је претходно члан Светске банке.

Државе чланице ММФ-а су обавезне да се не упуштају у послове који су у супротности са Статутом или са сврхом Фонда.⁸

Држава чланица може да иступити из Фонда тако што ће да да писмени отказ. Уколико држава чланица не испуњава своје преузете обавезе, Фонд може забранити да чланица користи средства Фонда а ако ни после тога не испуњава обавезе, Одбор гувернера ће, по прописаној процедури, донети одлуку о искључењу те државе из чланства ММФ-а.

4. ОПШТЕ ОБАВЕЗЕ ДРЖАВА ЧЛАНИЦА МЕЂУНАРОДНОГ МОНЕТАРНОГ ФОНДА

Државе чланице ММФ-а не могу без сагласности Фонда да уводе ограничења на плаћања и трансфере у вези са текућим међународним трансакцијама.⁹ Такође, чланице ММФ-а, као и било која њихова установа, не смеју да склапају било какве дискриминаторне валутне аранжмане или да уводе праксу вишеструких течајева, осим по одобрењу Фонда.¹⁰

Значајна обавеза чланица ММФ-а је да изврше откуп сопствене валуте коју поседује неки друге чланице ММФ-а. Држава која поседује валуту и жели да се иста откупи дужна је да докаже да је исту прибавила на основу текућих трансакција или да је њихова продаја потребна ради извршења плаћања по текућим трансакцијама. Чланица који откупљује своју валуту може да изабере да

⁸ Члан 11. Статута ММФ-а

⁹ Члан 8. одељак 1. и 2 Статута ММФ-а

¹⁰ Члан 8. одељак 3. Статута ММФ-а

ли ће извршити плаћање у валути чланнице која тражи да се иста откупи или у специјалним правима вучења.¹¹

Чланица ММФ-а у обавези је да, када то затражи Фонд, достави податке о производњи и увозу и извозу злата, о извозу и увозу робе, о међународном платном билансу, о стању међународних инвестиција, о националном дохотку, о индексима цена робе идр.¹²

Поред свих напред наведених обавеза, државе чланице Фонда имају право и обавезу консултација у погледу постојећих међународних споразума и у погледу политике о резервној активи.

5. СТАТУС МЕЂУНАРОДНОГ МОНЕТАРНОГ ФОНДА

Да би ММФ био у могућности да обавља своје функције, државе његове чланице статутом су обавезане да му признају на својој територији одговарајући статус, имунитет и привилегије.¹³

ММФ има својство правног лица, што му омогућује да закључује уговоре, да стиче имовину и да са њоме располаже, као и да има активну легитимацију у судским поступцима, тј. да покреће судске поступке.¹⁴

Имовина ММФ-а, где год се налази ужива имунитет од сваког облика судског поступка, осим ако се ММФ одрекне тог имунитета. Имовина ужива имунитет и од претраге, реквизиције, конфискације, експропријације или било којег другог облика заплене.¹⁵

Функционери и особље ММФ, као што су гувернери, извршни директори, њихови заменици, чланови комитета, именовани представници и саветници. уживају имунитет од судског поступка у погледу радњи које предузимају као службена лица, осим ако се Фонд одрекне тог имунитета.

Имовина, приходи, послови и трансакције ММФ-а имају имунитет од сваког опорезивања и царинских дажбина. Не наплаћују се порези на плате и награде или у вези с њима, које Фонд исплаћује функционарима или особљу Фонда који нису грађани или држављани земље у којој раде. Такође, не наплаћује

¹¹ Члан 8. одељак 4. Статута ММФ-а

¹² Члан 8. одељак 5. Статута ММФ-а

¹³ Члан 9 Статута ММФ-а

¹⁴ Члан 9. одељак 2. Статута ММФ-а

¹⁵ Члан 9. одељак 3. и 4. Статута ММФ-а

се порез на обвезнице или хартије од вредности које издаје Фонд, укључујући њихове дивиденде или камате без обзира на то у чијим се рукама налазе.

6. ОРГАНИ И ЊИХОВО УПРАВЉАЊЕ МЕЂУНАРОДНИМ МОНЕТАРНИМ ФОНДОМ

ММФ има следеће органе:¹⁶

- Одбор гувернера,
- Извршни одбор и
- Генералног директора.
- Привремени саветодавни комитет.¹⁷

Одбор гувернера је састављен од гувернера централних (емисионих) банака држава чланица ММФ-а и њихових заменика или министара финансија тих држава.¹⁸ Одбор гувернера бира једног од гувернера за свог председавајућег.

Основне надлежности одбора гувернера су: доношење одлука о пријему нових чланица ММФ-а и одређивање висине чланарине, као и додељивање специјалних права вучења. Одбор гувернера може да пренесе на извршни одбор Фонда овлашћење да врши послове из надлежности одбора гувернера, осим оних који су према Статуту ММФ-а у искључивој надлежности одбора гувернера.

Одбор гувернера се састаје једном годишње на годишњој скупштини Фонда.

Седнице одбора гувернера заказују се на захтев извршног одбора или 15 држава чланица ММФ-а који имају најмање 1/4 укупног броја гласова.

Да би могла да се одржи седница одбора гувернера неопходно је да постоји кворум, тј. прописан број, на седници, присутних гувернера или њихових заменика. Кворум за рад и одлучивање представљају присутни гувернери који имају најмање 2/3 од укупног броја гласова.

Сваки гувернер има право на онај број гласова који је додељен држави која је чланица ММФ-а која га је именovala. Одбор гувернера има овлашћење да пропише поступак по коме извршни одбор може да прибави став гувернера о одређеном питању гласањем, не сазивајући састанак одбора гувернера.

¹⁶ М. Станковић: *op.cit.*, 22

¹⁷ В. Поповић и Р. Вукадиновић: *obid.*, 151

¹⁸ В. Поповић и Р. Вукадиновић, *op.cit.* 151

Одбор гувернера, као и извршни одбор могу, у границама својих овлашћења, да доносе правила и прописе који ће бити потребни или сврсисходни за вођење послова Фонда.

Гувернери и њихови заменици врше дужност без накнаде од Фонда, с тим што им Фонд може надокнадити оправдане трошкове које су они имали у вези с присуствовањем састанцима. Дакле, реч је о функцији која се обавља без посебне плате. Овакво решење је логично пошто гувернери држава чланица Фонда имају у опису својих послова и чланство у одбору гувернера у ММФ-у и за то примају плату од својих држава.

Одбор гувернера одређује примања члановима извршног одбора и њиховим заменицима, као и плату генералном директору.

Извршни одбор, према статуту ММФ-а, има 20 чланова (извршних директора) и то 5 гувернера банака најразвијенијих земаља света које имају највеће квоте, док се 15 чланова бирају по регионалном принципу и они се мењају сваке две године. Поред тога, једног (21.) члана именује Саудијска Арабија, као земља чију валуту ММФ користи у значајном обиму и једног (22.) члана извршног одбора именује Кина. Кворум за рад извршног одбора јесте присутност чланова који имају више од половине свих гласова. Сви гласови појединих чланова морају се дати за један предлог и не могу се делити.

Избор извршног одбора врши се на период од две године. Приликом сваког редовног избора извршних директора, одбор гувернера може, већином од 85% од укупног броја гласова, повећати или смањити број извршних директора.¹⁹

Извршни одбор стално заседа у седишту Фонда и састаје се онолико пута колико то изискују послови Фонда. Кворум за састанак извршног одбора представља већина извршних директора који имају најмање половину од укупног броја гласова. Сваки именовани извршни директор има онолико гласова колико је додељено члану који га је именовао.

Генералног директора је административни орган²⁰ и њега бира извршни одбор Фонда и исти се не може бирати из редова гувернера или чланова извршног одбора. Генерални директор је председник извршног одбора и нема право гласа,

¹⁹ То је случај са повећањем Одбора гувернера за 2 члана које именује Саудијска Арабија и Кина

²⁰ Б. Благојевић и др: *Ibid.*, 786.

осим у случају да се, приликом гласања, гласови поделе на једнаке делове. Тада ће се усвојити предлог за који гласа генерални директор (као председник ИО).²¹

Генерални директор организује оперативне послове, именује и отпушта службенике и остало особље. Генерални директор и особље су дужни да буду посвећени у потпуности пословима Фонда и да се не баве другим пословима изван Фонда. Генерални директор је дужан да, водећи рачуна о регионалној заступљености, именује кадрове који су стручни и компетентни и који ће ефикасно радити послове Фонда.²² У обављању својих функција генерални директор и особље Фонда одговорни су искључиво Фонду и ниједном другом органу. Сваки члан Фонда мора да поштује међународни карактер ове обавезе и да се суздржава од сваког покушаја да утиче на било ког члана особља Фонда у обављању његових функција.

Неписано правило је да се за функцију генералног директора бира особа која је из европске државе, док је заменик генералног директора Американац.

Генералном директору престаје мандат када о томе одлучи извршни одбор. Статутом нису утврђени посебни разлози који треба да се стекну да би генерални директор био разрешен дужности.

Привремени **саветодавни комитет** постоји од 1970. године када је први пут именован.

7. ГЛАСАЊЕ У МЕЂУНАРОДНОМ МОНЕТАРНОМ ФОНДУ

ММФ је организован као акционарско друштво и у његовим органима одлуке се доносе по систему понедерисаног права гласа. Свака држава чланица ММФ-а добија почетних 250 гласова, а сваки следећи глас припада јој за сваких 100.000 [специјалних права вучења](#). Квоте држава изражене су у специјалним правима вучења.²³

Квоте имају три основне функције. Прва, што се на основу квота одређује однос учешћа у оснивачком капиталу, друга функција је што одређује горњу

²¹ Члан 4. Статута ММФ-а

²² Ibid

²³ М. Станковић: *op.cit.*, 23

границу за коришћење средстава Фонда и трећа функција је што представља основицу за израчунавање права гласа земаља чланица²⁴

Државама чији су представници били присутни на Монетарној и финансијској конференцији Уједињених нација и које су прихватиле чланство пре 31. децембра 1945. године (тзв. „оригиналне чланице“) утврђене су квоте приликом ступања у чланство ММФ-а, док је Одбор гувернера одредио квоте осталих држава чланица који су касније приступиле ММФ-у. Квота сваке државе чланице полаже се у целости приликом учлањења у Фонд.²⁵

Одбор гувернера у временским размацима од највише 5 година обавља општу ревизију квота и уколико сматра да је потребно, предлаже прилагођавање квоте државама чланицама. Ревизија се може извршити и у краћим размацима, уколико то захтева нека држава чланица ММФ-а, уз сагласност Одбора гувернера.²⁶

Да би се извршила измена квота неопходно је да за исту (измену) гласа најмање 85% од укупног броја гласова и да се свака држава (чланица ММФ-а) сагласи са повећањем своје квоте.

Чланица ММФ-а која пристане на повећање своје квоте дужна је да исту уплати у року који одреди Фонд.

Одбор гувернера може да донесе и одлуку о смањењу квоте. Уколико се држава сагласи са смањењем своје квоте, Фонд је дужан да у року од 60 дана плати, износ који је једнак том смањењу у валути те државе и у оном износу специјалних права вучења или валути осталих чланица ММФ-а..

Квоте одређују гласачку снагу чланица ММФ-а. Развијене и богате државе имају већи број гласова.. Чланице које поседују преко 15% укупног броја гласова имају право вета на одлуке органа ММФ-а. Највећи број гласова у ММФ-у имају: САД са 18,25%, затим Немачка, Јапан, Француска и Велика Британија.²⁷

²⁴ В. Поповић и Р. Вукадиновић: *Ibid.*, 15

²⁵ Члан 3. одељак 1. Статута ММФ-а

²⁶ Члан 3. одељак 2. Статуте ММФ-а

²⁷ Учешће гласова индустријских земаља у укупним гласовима Фонда износи око 60% а учешће држава у развоју је око 40%,

8. ИЗВОРИ СРЕДСТАВА МЕЂУНАРОДНОГ МОНЕТАРНОГ ФОНДА

Приликом оснивања, главни извор средстава које је користио ММФ биле су квоте држава чланица, која се одређује, пре свега, на основу неколико показатеља и то: висине расположивих монетарних резерви држава чланица, њеног националног дохотка, обима спољнотрговинског пословања и др. У току свог постојања основне квоте повећаване су преко десет пута. Ова повећања нису била довољна за финансирање активности ММФ-а, те је исти био приморан да врши позајмице од Немачке, Јапана, Кине, Саудијске Арабије и других развијених држава које остварују спољнотрговински суфицит. У принципу, наведене позајмице нису увећале гласачка права кредитора у ММФу, осим у случају Кине којој је то учињено.²⁸

Издавање обвезница ће у будућности бити веома значајан начин прикупљање средстава за финансирање активности ММФ-а. На овај начин државе могу слободно да одлучују колико ће обвезница купити и коју количину средстава ће ставити ММФ-у на располагање. Овај систем прикупљања средстава има предност што се избегава директно и дуготрајно преговарања између емитента обвезница (ММФ-а) и купаца обвезница.

9. ПОСЛОВИ И ТРАНСАКЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ МОНЕТАРНОГ ФОНДА

Статутом је утврђено да државе чланице ММФ-а могу да послују са Фондом само преко свог министарства финансија, централне банке или неке друге сличне финансијске установе. Уколико Фонд одлучи да обавља финансијске и техничке услуге, укључујући управљање средствима која су чланице дале као допринос, а које су у складу са сврхом Фонда. Послови који се обављају у току таквих финансијских услуга не иду на терет Фонда. За услуге се не могу наметати никакве обавезе држави чланици без њеног пристанка.²⁹

ММФ је тај који одредује начин коршићења средстава које поседује, укључујући и средства на име stand-by или сличних аранжмана, а може одредити

²⁸ Кина је 2008. године ставила на располагање највише средстава ММФ-у и по одобрењу најразвијенијих земаља одобрена им је већа квота у ММФ-у.

²⁹ Члан 5. одељак 2. и 3 Статута ММФ-а

посебну политику за платнобилансне проблеме која ће помоћи државама чланицама да реше своје платнобилансне проблеме,

Дакле, најзначајнији послови ММФ-а су: послови одржавања стабилних валутних курса и послови позајмљивања (кредитне операције).

Државе чланице ММФ-а имају право да купују од Фонда валуте других држава чланица за одговарајући износ своје валуте уз испуњење одређених услова, што се огледа, пре свега, у томе да је коришћење општих средстава Фонда од стране држава чланица у складу с одредбама Статута ММФ-а, да корисник средстава Фонда докаже да му је потребна таква куповина због лошег платнобилансног положаја, или стања њених резерви.³⁰

Када ММФ посумња да држава чланица Фонда користи њена средства на начин који је супротан њиховој одобреној намени о томе ће обавестити ту државу чланицу Фонда и захтевати да се иста изјасни по том питању. Уколико се држава чланица не изјасни у остављеном року или после добијања траженог изјашњења са којим Фонд није задовољан, исти може тој држави чланици ограничити коришћење својих средстава.³¹

ММФ може да прихватити специјална права вучења која му понуди учесник у замену за одговарајући износ валута других држава чланица. Приликом куповине специјалних права вучења или валуте неке друге државе чланице, Фонд наплаћује одговарајућу провизију.

Фонд може да продаје злато за валуту било које њене државе чланице после консултације са њом.

Чланица ММФ-а може да плаћа у злату уместо у специјалним правима вучења или валути у сваком послу или трансакцији која се заснива на Статуту ММФ-а и принципима његовог пословања.

ММФ врши позајмице новца државама чланицама које имају финансијске тешкоће, односно државама које немају довољно стране валуте да плате своја дуговања другим државама.

Држава чланица Фонда, која има финансијске проблеме може да повуче из Фонда 25% свог укупног улога (квоте) који је уплатила у злату или у другој конвертибилној валути. Зависно од потребе, чланица Фонда може од истог да тражи и средства која су три пута већа од свог улога. ММФ може давати и

³⁰ Ibid.

³¹ Члан 5. одељак 5. Статута ММФ-а

специјалне позајмице ММФ-а државама чланицама ММФ-а којима су потребна интервентна средства да би решили изненадне и непредвиђене економске поремећаје. Да би се одобрила ова врста позајмица, неопходно је да држава која тражи одговарајућа средства, најпре достави ММФ-у прихватљив план решавања својих економских проблема. Дакле, ММФ ће одобрити интервентна средства само уколико је држава способна да са истима постигне жељене ефекте и средства врати у предвиђеним роковима.³²

10. ЗАКЉУЧАК

Међународни монетарни фонд, као значајна међународна монетарна институција, основан је 1944. године у Бретон Вудсу у Сједињеним америчким државама.

Основни задатак ММФ-а је: да промовише међународну монетарну сарадњу, ствара услове за развој међународне трговине, одржавање високог ниво запослености и стабилних валутних курсева, да успостављања мултилатерални систем плаћања, да ставља државама чланицама ММФ-а одговарајућа средства ради отклањања поремећаја у својим платним билансима и др.

ММФ има својство правног лица што му омогућује да склапа уговоре, стиче имовину и са њом располаже, има активну легитимацију у судским поступцима и др.

ММФ ужива имунитет и привилегије на територима држава чланицама ММФ-а.

Да би успешно функционисао ММФ има своју организацију и органе, као што су: Одбор гувернера, извршни одбор и генерални директор. У органима се гласа и одлучује по систему пондерисаног права гласа, где свака држава која је чланица ММФ-а има почетних 250 гласова, док сваки следећи глас добија на сваких 100.000 специјалних права вучења.

Извор средстава које користи ММФ су квоте које уплаћују државе чланице Фонда. Поред квота ту су и позајмице које дају најразвијеније државе света, као и средства која се прикупљају издавањем обвезница.

³² М. Станковић, *op.cit.*, 24

ММФ послује са државама чланицама Фонда искључиво преко њихових министарстава финансија, преко централне банке или сличних финансијских установа. Фонд одређује начин коришћења средстава које поседује, као и начин и услове ограничења коришћења средстава појединим државама чланицама ММФ-а, уколико добијена средства не користе наменски.

Без обзира на све резерве које су исказане према ММФ-у од стране њених критичара, евидентно је да је то институција без које би данашња светска економија изгледала другачије.

Сигурно је, да ће се ММФ у будућности мењати проширујући своју делатност, као и организацију и правце свог деловања.

Miroslav Milosavljevic, PhD

INTERNATIONAL MONETARY FUND

Subjects of international economic law

The International Monetary Fund has significant international monetary institution that contributes to the development of international monetary cooperation, facilitate the promotion of international trade, helps the stability of exchange rates and reduction of indebtedness member states and the IMF, as well as reducing the balance of payments imbalances of countries members of the IMF.

Given the significant role of the IMF, this author decided to study the phenomena of this important international institution, primarily using the normative method.

Keywords: Fund, monetary cooperation, balance of payments stability, quotes, transactions and immunity.